

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 41/2010 vp

Hallituksen esitys laiksi toimeentulotuesta annetun lain 10 §:n muuttamisesta ja 11 §:n vä- liaikaisesta muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 16 päivänä syyskuuta 2010 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi toimeentulotuesta annetun lain 10 §:n muuttamisesta ja 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta (HE 138/2010 vp).

Lakialoite

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä lakialoitteen laiksi toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n muuttamisesta (LA 81/2010 vp — Päivi Räsänen /kd ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 21 päivänä lokakuuta 2010.

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon (PeVL 34/2010 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- peruspalveluministeri Paula Risikko
- asuntoneuvos Raimo Kärkkäinen, sosiaali- ja terveysministeriö
- ohjelmajohtaja Georg Henrik Wrede ja neuvotteleva virkamies Jaana Walldén, opetus- ja kulttuuriministeriö
- ylitarkastaja Liisa Winqvist, työ- ja elinkeinoministeriö
- sosiaali- ja potilasasiamies Unto Ahvensalmi, Sosiaaliasiamiehet ry
- puheenjohtaja Lea Karjalainen, Työttömien Valtakunnallinen Yhteistoimintajärjestö TVY ry
- projektijohtaja Ulla Nord ja projektityöntekijä Katja Ollilainen, Helsingin diakonissalaitos, VAMOS-projekti
- valtiotieteen lisensiaatti Osmo Soininvaara.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- Suomen Kuntaliitto
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry
- Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITE

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi toimeentulotuesta annettua lakia siten, että täysi-ikäiselle, alle 25-vuotiaalle, myönnettävää toimeentulotuen perusosaa voitaisiin alentaa silloin, kun

hän on keskeyttänyt koulutuksen tai kieltäytynyt koulutuksesta niin, että hän tällä perusteella ei ole oikeutettu työttömyysetuuteen.

Samoin ehdotetaan jatkettavaksi väliaikaisella lain muutoksella vuoden 2014 loppuun saakka toimeentulotuessa sovellettua säännöstä, jonka mukaan osa toimeentulotukea saavien ansiotuloista jätetään ottamatta huomioon tukea myönnettäessä.

Esitetyt muutokset perustuvat Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (STM 2009:62) ehdotuksiin.

Esitys liittyy valtion vuoden 2011 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2011.

Lakialoite

Lakialoitteessa LA 81/2010 vp ehdotetaan toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n 3 momentin etuoikeutetun ansiotulon rajoja korotettavaksi siten, että tuloina ei oteta huomioon vähintään 25:tä prosenttia ansiotuloista vapaan tulon maksimimäärän ollessa 175 euroa kuukaudessa. Lisäksi säännös ehdotetaan säädettäväksi pysyväksi.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Etuoikeutettu tulo

Hallitus esittää jatkettavaksi väliaikaisella lain muutoksella vuoden 2014 loppuun saakka toimeentulotuessa vuodesta 2002 alkaen sovellettua säännöstä etuoikeutetusta tulosta. Säännöksen mukaan toimeentulotukea saavan ansiotuloista jätetään ottamatta huomioon 150 euroa tukea myönnettäessä.

Etuoikeutetun tulon vaikutuksista toimeentuloon tehtiin kokeilun ensimmäisessä vaiheessa (vuosina 2002—2005) seurantatutkimus, jonka mukaan kokeilun tulokset ovat olleet vähäisiä. Tutkimuksen mukaan toimeentulotukiasiakkaiden työtulojen saannissa taikka työssäkäynnissä ei juurikaan tapahtunut muutoksia. Lakia säädetäessä oletettiin, että yhteensovitus toisi toimeentulotuen piiriin runsaasti uusia asiakkaita.

Valiokunta on jo kokeilulakia säädettäessä ja sitä kolmeen kertaan aiemmin jatkettaessa kiinnittänyt huomiota ansiotulojen ja sosiaaliturvan yhteensovituksen epäkohtiin, jotka kokeilu on tuonut aikaisempaa selvemmin esille (StVM 41/2001 vp, StVM 35/2004 vp, StVM 23/2006 vp ja StVM 18/2008 vp). Tulot pienentävät sinänsä toimeentulotuen tarvetta, mutta samaan aikaan tulojen aiheuttama työmarkkinatuen, sovitellun päivärahan tai asumistuen pienentyminen puolestaan lisäävät sitä. Tilannetta hanka-

loittaa vielä se, että yhteensovitus tapahtuu viiveellä, mistä aiheutuu paitsi hallinnollista lisätyötä myös suurta epävarmuutta asiakkaalle. Ansiotulojen ja sosiaaliturvan yhteensovitus olisi valiokunnan näkemyksen mukaan tarkoituksenmukaista toteuttaa ensisijaisissa etuuksissa, jolloin myös takaisinperinnän tarve vähenisi ja toimeentulotukiriippuvuus laskisi. Monen töihin hakeutuvan kannalta uudistuksesta ei ole muiden etuuksien tarkistusten vuoksi taloudellista hyötyä.

Esityksen perusteluissa tuodaan esiin, että kokeilusta on toimeentulotuen asiakkaille ollut myös epäedullisia seurauksia, kun kokeilu on joissain tilanteissa johtanut aikaisempaa tiukempaan tuloharkintaan. Säännöstä on sovellettu kaavamaisesti eikä ole käytetty mahdollisuutta jättää tuloista huomiotta enempää kuin 20 prosenttia.

Valiokunta pitää perusteltuna, että etuoikeutettua tuloa koskevan säännöksen voimassaoloa vielä jatketaan. Vaikka kokeilun tulokset ovat olleet melko vaatimattomia, kokeilulain ansiosta jotkut toimeentulotuen asiakkaat ovat kyenneet parantamaan toimeentuloaan. Työtulon osan etuoikeuttaminen on sopusoinnussa sen periaatteen kanssa, että työnteon tulee aina olla kannattavaa. Valiokunta pitää tärkeänä, että lain voimassaoloaikana kokeilun vaikutukset toi-

meentuloon ja työssäkäyntiin samoin kuin etuuksien yhteensovitukseen selvitetään.

Perusosan alentaminen

Lakiehdotus laajentaa sitä toimeentulotuen hakijoiden ryhmää, joihin perusosan alennusta voidaan kohdentaa. Enimmillään 20 prosentin alennus voidaan tehdä myös ammatillista koulutusta vailla olevalle 18—25-vuotiaalle, jonka toimeentulotuen tarve johtuu siitä, että hän on keskeyttänyt koulutuksen tai kieltäytynyt koulutuksesta niin, ettei hän ole oikeutettu myöskään työttömyysetuuteen.

Esitys yhdenmukaistaa ammatillista koulutusta vailla olevien nuorten kohtelua työmarkkinatuessa ja toimeentulotuessa. Tällä hetkellä työmarkkinatuki voidaan evätä mainitulla perusteella mutta nuorelle kuitenkin voidaan myöntää lähes samansuuruista toimeentulotukea. Tämä on epätarkoituksenmukaisella tavalla saattanut estää työttömyysturvan epäämisen tavoitteena ollutta koulutukseen kannustamista. SATA-komitea on ehdotuksessaan edellyttänyt edellä mainitun ongelman korjaamista.

Lakiehdotuksella tavoitellaan sitä, että mahdollisuus perusosan alentamiseen koulutuksesta kieltäytyvän tai koulunkäynnin keskeyttäneen nuoren kohdalla aktivoi nuorta selvittämään yhteistyössä sosiaalityöntekijän ja työvoimaviranomaisten kanssa omaa elämäntilannettaan ja laatimaan tavoitteellisen suunnitelman elämänhallintansa parantamiseksi. Valiokunta korostaa, että perusosan alennus ei voi olla automaattinen toimenpide, joka tehtäisiin ilman asiakaskohdasta harkintaa. Rankaisemisen sijasta on ensin yhdessä asiakkaan kanssa harkittava muita vaihtoehtoja.

Toimeentulotukilain 10 §:n 2 momentin mukaan perusosan alentamisen yhteydessä on aina laadittava, mikäli mahdollista yhdessä tuen hakijan kanssa ja tarvittaessa yhteistyössä työvoimaviranomaisten ja muiden viranomaisten kanssa, suunnitelma toiminnasta asiakkaan itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi. Sosiaalihuollon asiakaslain mukaisesti laadittuun palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muuhun vastaavaan suunnitelmaan voidaan sisällyttää muun muas-

sa asiakkaan työnhakutavoitteet ja -suunnitelmat, asiakkaan koulutusvaihtoehdot ja -suunnitelmat sekä muut toimenpiteet ja asiakkaan osuus suunnitelman toteuttamisessa. Tässä yhteydessä on mahdollista selvittää myös se, voiko nuori kuitenkin työllistyä jollakin toisella alalla. Toimeentulotuen myöntäminen viimeisjaisena tukimuotona edellyttää jo sinänsä, että kaikki toimeentuloa turvaavat vaihtoehdot selvitetään. Valiokunta pitää tärkeänä, että suunnitelma tehdään moniammatillisena yhteistyönä ja että nuorelle tarvittaessa tarjotaan myös terveydentilan sekä toimintakyvyn selvittämistä. Lisäksi mielenterveyspalvelujen sekä päihde- ja huumevieroituksen saatavuus tulisi varmistaa niitä tarvitseville ennen työllistämistä edistäviä työvoimapalveluja.

Valiokunta haluaa tähdentää, että vailla ammatillista koulutusta olevat nuoret ovat hyvin vaikeassa asemassa työmarkkinoilla ja siten erityisessä syrjäytymisvaarassa. Lakiehdotuksen kohderyhmänä olevista nuorista monet eivät itsekään ole osanneet nimetä syytä käytökselleen tai sille, miksi koulutusyritykset taikka aktivointitoimenpiteet ovat keskeytyneet. Kuitenkin suurin osa heistä olisi halukkaita työelämävalmiuksiensa parantamiseen, mutta he tarvitsisivat muita toimenpiteitä ennen koulutukseen siirtymistä.

Valiokunta pitää ammatillista koulutusta vaillolevan nuoren kannalta erityisen ongelmallisina niitä tilanteita, joissa nuorelle tosiasialisesti tarjoutuvat koulutusvaihtoehdot eivät millään tavoin vastaa nuoren edellytyksiä tai haettavissa olevat opiskelupaikat ovat kaukana nuoren kotiseudulta, jolloin keskeyttämisalttius kasvaa. Koulutuspaikkoja tulisikin saada maamme eri osiin alueelliset tarpeet huomioiden. Puute opiskelupaikoista syrjäyttää nuoria toimeentulotuen huonon työllisyystilanteen aikana.

Valiokunta pitää vakavana huolenaiheena sitä, että työn ja koulutuksen ulkopuolella on arvioitu olevan noin 30 000 sellaista nuorta, jotka eivät ole työnhakijoina TE-toimistoissa (Tilastokeskuksen Työvoimatutkimus, joulukuu 2009). Esimerkiksi etsivän nuorisotyön sekä työpaja-toiminnan avulla voidaan tehokkaasti auttaa näitä nuoria. Valiokunta korostaakin, että hallituk-

sen on huolehdittava muun muassa etsivän nuorisotyön sekä työpajatoiminnan resurssien turvaamisesta.

Toimeentulotukilain 10 §:n 3 momentin mukaan perusosan suuruutta voidaan alentaa 1 momentissa säädettyä enemmän, kuitenkin yhteensä enintään 40 prosenttia, jos henkilö sen jälkeen, kun hänen perusosaansa on alennettu, edelleen kieltäytyy työvoimapolitiisesta toimenpiteestä tai hän toiminnallaan aiheuttaa sen, että toimenpidettä ei voida tarjota ja hän tämän lisäksi kieltäytyy ilman perusteltua syytä 2 momentissa tarkoitetun suunnitelman laatimisesta. Valiokunta korostaa, että perusosan alentamista 40 prosentilla nyt ehdotetulla perusteella tulisi käyttää erittäin harkiten ja vain, jos sen voidaan perustellusti arvioida edistävän alentamisen tavoitetta. Valiokunta huomauttaa vielä, että toimeentulotukilain 10 §:n 4 momentin mukaan perusosan alentaminen voidaan tehdä vain edellyttäen, ettei alentaminen vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämättömyyttä toimeentuloa eikä alentamista voida muutoinkaan pitää kohtuuttomana.

Edellä kuvattuja seikkoja on osin korostettu myös hallituksen esityksen perusteluissa. Valiokunta pitää välttämättömänä, että samoja seikkoja korostetaan selkeästi toimeentulotukilain soveltajille laadittavassa ohjeistuksessa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että uudistuksen vaikutuksia seurataan tarkasti ja arvioidaan seurannan perusteella sen tarpeellisuus. Esityksen perustelujen mukaan toimeentulotukeen tarvittavia muutoksia on tarkoitus arvioida SATA-komitean toimeentulotukea saavien tuloalueelle esittämien eri toimenpiteiden pohjalta. Valiokunta toistaa jälleen, että uudistuksessa on syytä korostaa ennalta ehkäisevän toimeentulotuen merkitystä ja varmistaa toimeentulotuen perusosan riittävyys elinkustannusten kehityksen mukaisesti (StVM 18/2008 vp).

Lakialoite

Valiokunta on hyväksynyt toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n ja voimaantulosäännöksen hallituksen esittämässä muodossa. Valiokunnan kannasta seuraa, että lakialoite on hylättävä.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana ja

että lakialoite LA 81/2010 vp hylätään.

Helsingissä 1 päivänä joulukuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Inkeri Kerola /kesk
vpj. Sirpa Asko-Seljavaara /kok
jäs. Maria Guzenina-Richardson /sd
Arja Karhuvaara /kok
Anneli Kiljunen /sd
Marjaana Koskinen /sd
Håkan Nordman /r

Markku Pakkanen /kesk
Päivi Räsänen /kd
Paula Sihto /kesk
Seppo Särkiniemi /kesk
Satu Taiveaho /sd
Lenita Toivakka /kok
Erkki Virtanen /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Eila Mäkipää.

VASTALAUSE 1

Perustelut

Toimeentulotuen perusosan alentaminen ja erityisesti siihen liittyvä kokonaisvaltainen suunnitelma nuoren aktivoimiseksi on tarkoitettu osaltaan edesauttamaan nuoren omatoimisuutta ja sijoittumista yhteiskuntaan. Tämä tavoite on hyvä ja yhteinen — mutta lakiehdotuksessa esitetty keino epäonnistunut ja toimii päämääränsä vastaisesti. Perusturvan alentaminen ei toimi kannustimena, jollei nuoren kohtaamiseen ja hänen elämäntilanteensa perusteelliseen selvittämiseen ole resursseja.

Tällä hetkellä palvelujärjestelmämme ei pysty turvaamaan ihmisarvoista kohtelua syrjäytymisvaarassa oleville tai jo vakavasti syrjäytyneille nuorille. Esitetyn kaltainen perusosan alennus olisi mahdollinen vain tilanteessa, jossa palvelujärjestelmä toimisi hyvin ja eri toimijat pystyisivät aidosti tukemaan nuorta hakeutumaan koulutukseen ja työelämään. Nyt nuori jää yksin ja häneltä uhataan viedä pienetkin mahdollisuudet sinnitellä arjessaan. Nuoren aktivoiminen edellyttää toisenlaisia keinoja kuin mitä esitetty sanktiomalli edustaa. Nuoret tarvitsevat heille räätälöityjä, kokonaisvaltaisia palveluja, jotka pitkäjänteisesti tukevat ja kannustavat nuorta takaisin koulutukseen ja sitä kautta työelämään.

Toimeentulotuen etuoikeutetun ansiotulon tarkoituksena on edistää henkilön mahdollisuuksia parantaa toimeentuloaan pienillä omilla ansioilla ja sijoittumista työelämään pysyvämmiin. Määräaikaaisesti voimassa olleen säännöksen on huomattu johtaneen toimeentulotuki-asiakkaiden aikaisempaa oikeudenmukaisempaan kohteluun, työssäkäyvien asiakkaiden toimeentulotuen kohtuullisempaan tasoon ja kannustavuuden lisääntymiseen.

Tuensaajataloudella tarkoitetaan yhden henkilön taloutta tai toimeentulotukilain 3 §:n mukaista perhettä. Etuoikeutetun tulon maksimi-

määrä on kotitalouskohtainen. Esimerkiksi kahden henkilön taloudessa voi tuloja olla molemmilla, mutta puolisoiden yhteenlaskettu etuoikeutettu tulo voi olla korkeintaan 150 euroa kuukaudessa. Etuoikeutetun tulon enimmäismäärä on siten sama riippumatta siitä, onko samassa taloudessa tulonsaajia yksi vai useampia. Ehdotan, että etuoikeutetun tulon maksimimäärä muutetaan henkilökohtaiseksi.

Toimeentulotuen saajista 71 prosenttia on yksin asuvia ja yksinhuoltajaperheitä on noin 12 prosenttia. Yksinhuoltajista neljännes saa toimeentulotukea. Stakesin selvityksen mukaan etuoikeutetun tulon käyttöönotto on hyödyttänyt erityisesti yksinhuoltajanaaisia eli kannustanut heitä hankkimaan ansiotuloja. Näiden taloudellisesti haavoittuvien talouksien tukemiseksi on perusteltua korottaa etuoikeutetun tulon rajaa nykyisestä. Myös työttömiä kahden henkilön talouksia ajatellen nykyinen etuoikeutetun tulon määrä on riittämätön toteuttamaan aiotut vaikutukset. Jotta työelämän ulkopuolella olevat toimeentulotukea saavat henkilöt ottaisivat vastaan tilapäistä tai hyvin pienen tuntimäärän tarjoavaa osa-aikaista työtä, on etuoikeutetun tulon määrää nostettava kannustavammaksi. Jos etuoikeutetun tulon rajaa korotetaan siten, että huomioon ei oteta vähintään 25 prosenttia ansiotuloista maksimimäärän ollessa 175 euroa, tarvitaan valtion budjettiin noin 15 miljoonan euron panostus. Esitän, että säännös muutetaan pysyväksi.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että lakiehdotus hyväksytään muutettuna (Vastalauseen muutosehdotukset) ja

että hyväksytään yksi lausuma (Vastalauseen lausumaehdotus).

Vastalauseen muutosehdotukset

Laki

toimeentulotuesta annetun lain (poist.) 11 §:n (poist.) muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
(poist.)
lisätään toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 11 §:ään (poist.) uusi 3 momentti seuraavasti:

10 §
(Poist.)

loista, kuitenkin enintään 175:tä euroa kuukaudessa.

11 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-
kuuta 2011. (Poist.)

Huomioon otettavat tulot

— — — — —
Tuloina ei 2 momentissa säädetyn lisäksi oteta huomioon vähintään 25:tä prosenttia ansiotu-

Vastalauseen lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus valmistelee esityksen, jolla toimeentulotuen etuoikeutetun tulon maksimimäärä muutetaan henkilökohtaiseksi.

Helsingissä 1 päivänä joulukuuta 2010

Päivi Räsänen /kd

VASTALAUSE 2

Perustelut

Hallitus esittää muutosta toimeentulotukilain 10 §:ään, jossa nyt säädetään toimeentulotuen alentamisen perusteista. Esityksen mukaan toimeentulotuen perusosaa voitaisiin jatkossa alentaa myös silloin, kun alle 25-vuotias vailla ammatillista koulutusta oleva nuori kieltäytyy koulutuksesta tai keskeyttää sen niin, ettei hän ole myöskään oikeutettu työttömyysetuuteen. Perusteena esitetään, että nykyisin voimassa ollessa on syntynyt tilanteita, joissa työmarkkinatuki on eväty mainitulla perusteella, mutta henkilölle on voitu myöntää lähes samansuuruista toimeentulotukea. Hallituksen esityksen mukaan toimeentulotuen maksaminen on saattanut estää sitä kannustinvaikutusta, joka työttömyysturvan epämisellä on koulutukseen hakeutumiselle.

Toimeentulotuki on jo tällä hetkellä tasoltaan liian pieni. Jos tuesta vielä leikataan 40 prosenttia pois, vaarantaa se ihmisen välttämättömän toimeentulon tason.

***Nuoren rankaiseminen väärä ohjauskeino —
ennemmin puututtava palveluiden puutteisiin***

Emme pidä toimeentulotuen määrän leikkaamisesta koulutuksesta kieltäytymisen johdosta oikeana toimenpiteenä. Koulutuksesta kieltäytymisen tai sen keskeyttäminen ovat asiantuntijoiden mukaan useimmiten osoitus henkilön vaikeasta elämäntilanteesta. Tällöin henkilökohtainen palvelu ja kannustaminen ovat oikeampia toimenpiteitä kuin leikkaaminen jo ennestään tasoltaan alhaisesta toimeentulotuesta. Asiantuntijalausunnoissa mainitaan, että tuhannet, jopa kymmenet tuhannet nuoret eivät usein ole kykeneviä työharjoitteluun, työkokeiluun, työvoimakoulutukseen tai työhön hyvin monenlaisten syiden (mm. asunnottomuuden, päihteiden käytön, oppimisvaikeuksien, masennuksen tai jännittämisen) takia. He eivät yksin kykene ottamaan vastuuta omasta elämästään.

Palvelujärjestelmä ei tällä hetkellä pysty tunnistamaan näiden nuorten tarpeita eikä auttamaan heitä ongelmien ratkaisemisessa. Sosiaalityöntekijät eivät ehdi tavata kaikkia asiakkaitaan, saati tehdä kokonaisvaltaista arviota nuoren tilanteesta. Hallituksen esittämän kaltaiset pakotteet voivat toimia tilanteessa, jossa nuorella on tosiasiallisia valinnanmahdollisuuksia ja palveluja saatavilla. On riskinä, että perusosan alentamisesta tulee helposti automaattinen toimenpide. Ilman riittäviä palveluita ja tukea toimeentulotuen perusosan alentaminen vain loukkaa jo ennestään hyvin vaikeassa tilanteessa elävien nuorten ihmisarvoa ja jopa heikentää heidän toimintakykyään, kun heille on jälleen keran todistettu, ettei heistä ole mihinkään, edes lain pykälää toteuttamaan.

Lisäksi perusosan alentamisen uhkaa saateen käyttää nuoren ohjaamiseen hänelle epätarpeellisenmukaiseenkin koulutukseen, joka ei tosiasiaa anna nuorelle eväitä työelämään siirtymiseen. Jo voimassaolevien säännösten kanssa uudesta lisäyksestä seuraa se, että toimeentulotukea voidaan alentaa 20 prosentilla alle 25-vuotiaan osalta myös silloin, kun hän haluaa koulutuksen sijaan mennä töihin. Jos koulutusta vailla oleva nuori henkilö katsoo työelämän vastaavan paremmin tarpeitaan ja sen vuoksi keskeyttää ammatillisen koulutuksen tai kieltäytyy koulutuksesta, on kohtuutonta alentaa toimeentulotukea, elleivät yhteiskunta tai työvoimaviranomaiset voi osoittaa nuorelle työpaikkaa. Perustuslain 18 §:n mukaan jokaisella on kuitenkin oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Samassa pykälässä puhutaan myös oikeudesta työllistävään koulutukseen. Esitetty lainmuutos toimeentulotuen leikkaamisesta koulutuksesta kieltäytymisen perusteella viittaa ennemminkin koulutuspakkoon.

Kun nuorten hakeutumista työhön ja koulutukseen ohjaava järjestelmä ei mm. resurssien vähäisyyden takia toimi toivotulla tavalla,

ei myöskään ehdotettu uudistus — toimeentulotuen perusosan alentaminen — voi toimia kannustimena. Hallituksen linja, jossa lisätään pakotteita samalla vähentäen tuottavuusohjelman kautta resursseja mm. tärkeistä työvoimahallinnon palveluista, on kestävä. Siksi esitämme toimeentulotuesta annetun lain 10 §:ään esitetyn muutoksen hylkäämistä.

Toimeentulotuen kehittämisen lisäksi perusturvaa parannettava

Lähtökohtana tulee olla perusturvan parantaminen niin, että ensisijaisten etuuksien tasoa parannetaan toimeentulokiriippuvuuden vähentämiseksi. Toimeentulotukea pitäisi kuitenkin kehittää mm. niin, että se huomioisi paremmin nyky-

elämän välttämättömät menot. Sosiaalidemokraattinen edukuntaryhmä on esittänyt vaihtoehtobudjetissaan mm. lapsen perusosan korottamista yhtenä toimeentulotuen kiireellisimpänä kehittämistarpeena. Sen sijaan, että hallitus parantaisi kaikkein pienituloisimpien ja heikoimassa asemassa olevien asemaa, se esittää näiden kaikkein köyhimpien aseman heikentämistä. Tämä on mielestämme kohtuutonta emmekä voi hyväksyä esitettyä toimenpidettä.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hyväksytään muutettuna seuraavasti:

Vastalauseen muutosehdotus

Laki

toimeentulotuesta annetun lain (poist.) 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
(poist.)

lisätään toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 11 §:ään väliaikaisesti uusi 3 momentti seuraavasti:

10 §
(Poist.)

11 §
(Kuten StVM)

Voimaantulosäännös
(Kuten StVM)

Helsingissä 1 päivänä joulukuuta 2010

Anneli Kiljunen /sd
Maria Guzenina-Richardson /sd
Satu Taiveaho /sd

VASTALAUSE 3

Perustelut

Hallitus ehdottaa muutettavaksi toimeentulotuesta annettua lakia siten, että täysi-ikäiselle, alle 25-vuotiaalle myönnettävää toimeentulotuen perusosaa voitaisiin alentaa silloin, kun hän on keskeyttänyt koulutuksen tai kieltäytynyt koulutuksesta niin, että hän tällä perusteella ei ole oikeutettu työttömyysetuuteen.

Lain muutos vähentäisi alle 25-vuotiailta työttömiltä, joilla ei ole ammattikoulutusta, toimeentulotuesta 20—40 prosenttia, jos he kieltäytyvät koulutuksesta tai keskeyttävät sen. Esitys on surullisen kuuluisan SATA-komitean tuotantoa, ja sen tarkoitus on estää koulutukseen osallistumattomia nuoria hyödyntämästä toimeentulotukea tilanteessa, jossa he jo ovat menettäneet työttömyysturvansa koulutuksesta kieltäytymisen vuoksi.

Äkkikuulemalta esitys saattaa kuulostaa perustellulta. Eikö ole aivan oikein, että koulutusta vieroksuvia nuoria tämän kepin avulla "aktivoidaan" eli pakotetaan osallistumaan koulutukseen, jonka uskotaan olevan heille hyväksi?

Kuulemiemme asiantuntijoiden mukaan asia ei ole näin. Ne nuoret, jotka ovat kykeneviä ja halukkaita koulutukseen tai töihin, hakeutuvat niihin ilman sanktion uhkaakin. Ne, jotka ovat päättäneet elää kuten haluavat, eivät anna rahan määrittää omaa elämäntapaansa, eivätkä he välitä, alennetaanko toimeentulotukea vai ei. Näitä nuoria ei ole paljon, eikä lailla ole merkitystä heidän käyttäytymiseensä. Heitä ei kepillä kannusteta.

Valiokunnan mietintö kuvaa erinomaisesti ja kattavasti niitä ongelmia, joita tämä hallituksen esityksen alle 25-vuotiaisiin työttömiin nuoriin kohdistettava toimeentulotuen leikkaus aiheuttaa. Valiokunnan enemmistöllä olikin runsaasti aineistoa sinänsä vaikuttavasti huolta kantavan, selittävän ja valittavan mietinnön kirjoittamiseen. Yksikään valiokunnan kokouksissaan kuulemista asiantuntijoista ei puolustanut hallituksen esitystä tältä osin, vaan kaikki pitivät esitys-

tä kohtuuttomana niitä nuoria kohtaan, jotka kieltäytyvät koulutuksesta siksi, ettei heillä ole siihen osallistumisedellytyksiä.

Ongelman ydin ovat ne nuoret, jotka eivät ole kykeneviä koulutukseen tai työhön. Heidän taustansa on moninainen: asunnottomuudesta oppimisvaikeuksiin, paniikkihäiriöistä tavalliseen arkuuteen, hankalista kotioiloista aina vaikeaan syrjäytymiseen. Nämä ja monet muut syyt estävät nuoria kouluttautumasta tai hakeutumasta työhön. Heitä on Suomessa tuhansia, ja heidän määränsä kasvaa voimakkaasti. Heille lakiesityksen voimaantulo olisi kohtuutonta, ellei jopa kohtalokasta.

Palvelujärjestelmä ei tällä hetkellä pysty tunnistamaan syrjäytyneiden nuorten tarpeita ja ongelmia eikä auttamaan nuorta niiden ratkaisemisessa. Sosiaalityöntekijät eivät ehdi tavata kaikkia asiakkaitaan saati, että he pystyisivät tekemään yksittäisestä nuoresta kokonaisvaltaisen arvion. Puhumattakaan niistä nuorista, jotka uhkaavat kadota kokonaan kaikesta sosiaalisesta kanssakäymisestä. Heitä arvioidaan olevan vähintään 30 000.

Kaoottisessa elämäntilanteessa elävän nuoren toimeentulotuen alentaminen sen vuoksi, ettei hän kykene toteuttamaan lain vaatimuksia, on kohtuuton rangaistus. Syrjäytyneet ja syrjäytymisvaarassa olevat nuoret kamppailevat perintäfirmojen ja ulosoton sekä sakkujen uhkaamana ja tekevät kaikkensa saadaakseen tuen perusosan, tällä hetkellä 417 euroa kuukaudessa, riittämään elämiseensä. Perusosan alentaminen loukkaa näiden vaikeassa tilanteessa elävien nuorten ihmisarvoa ja jopa heikentää heidän toimintakykyään, kun heille jälleen kerran todistetaan, ettei heistä ole mihinkään, ei edes lakia noudattamaan. Se ei motivoi heitä koulutukseen, koska he eivät siihen ilman voimakasta tukea kykene. Ja sitä tukea ei ole riittävästi saatavilla.

Valiokunnan enemmistö esittää mietinnössään, että "perusosan alentaminen voidaan tehdä vain edellyttäen, ettei alentaminen vaaranna ihmisar-

voisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida muutoinkaan pitää kohtuuttomana". Tämän jälkeen mietintö esittää laajan joukon menettelyjä, joita tulisi noudattaa, ettei ihmisarvo alentuisi. Valiokunnan enemmistö tietää kuitenkin, että 40 prosentin leikkaus alentaa aina ihmisarvoisen elämän edellytyksiä ja 20 prosentin leikkauskin useimmissa tapauksissa. Kyse kun on viimesijaisesta etuudesta.

Samoin valiokunnan enemmistö tietää, että vaikka sen edellyttämät menettelyt teoriassa saattaisivat ehkäistä toimeentulotuen leikkauksiin joutumista, niin ei kuitenkaan käytännössä tapahdu, koska sosiaali- ja nuorisotyön voimavaroja ei ole tarpeeksi riittävän tuen turvaamiseksi näille nuorille.

Tämä lakiesitys voimaan tullessaan rankaisee viattomia ja onnettomia nuoria, jotka näin

joutuvat pahimmillaan maksamaan muun ohella vanhempiensa ja jopa isovanhempiensa "synnistä" eli pitkäaikaistyöttömyydestä, jonka seurauksena syrjäytyminen on etenemässä jo kolmanteen polveen.

Edellä sanotusta käy ilmi, että lakiesityksen 10 § on kestävä ja kohtuuton. Siksi se on hylättävä. Koska 11 §:stä koituva hyöty on merkittävästi vähäisempi kuin 10 §:n aiheuttama haitta, on koko lakiesitys hylättävä, jos 10 § hyväksytään.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hyväksytään muutettuna seuraavasti:

Vastalauseen muutosehdotus

Laki

toimeentulotuesta annetun lain (poist.) 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

(poist.)

lisätään toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 11 §:ään väliaikaisesti uusi 3 momentti seuraavasti:

10 §
(Poist.)

11 §
(Kuten StVM)

Voimaantulosäännös
(Kuten StVM)

Helsingissä 1 päivänä joulukuuta 2010

Erkki Virtanen /vas
10 Marjaana Koskinen /sd